

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2026-40-7-21>

УДК 37.014.6:174:005.584.1

Горбатюк Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>
oksana-kp@ukr.net

Поліщук Світлана Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>
sunrisemoon@email.ua

Дутко Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4157-2860>
olenadutko22@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЯК УМОВА ОБ'ЄКТИВНОГО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано професійну етику як необхідну умову об'єктивного моніторингу якості освіти в закладі освіти. Актуальність проблеми зумовлена посиленням суспільного запиту на достовірні дані про результати навчання, безпечність і справедливість освітнього середовища, прозорість управлінських рішень та відповідальне використання інформації, отриманої під час внутрішнього й зовнішнього оцінювання. Доведено, що моніторинг якості освіти не може бути зведений лише до збирання статистичних показників, анкетування чи фіксації навчальних результатів, оскільки його об'єктивність залежить від морально-професійної позиції всіх суб'єктів: керівника закладу освіти, педагогічних працівників, експертів, учнів і батьків. Мета дослідження полягає у визначенні змісту, принципів і організаційно-педагогічних умов реалізації професійної етики в процесі моніторингу якості освіти. На основі аналізу нормативних документів, сучасних наукових праць і практики внутрішнього забезпечення якості освіти розкрито сутність понять «професійна етика», «об'єктивність моніторингу», «етична відповідальність суб'єктів оцінювання». Визначено основні етичні ризики

моніторингової діяльності: формалізацію процедур, адміністративний тиск, вибіркоче тлумачення результатів, конфлікт інтересів, порушення конфіденційності, стигматизацію учасників освітнього процесу та використання даних не для розвитку, для контролю. Запропоновано систему етичних орієнтирів об'єктивного моніторингу, що охоплює доброчесність, неупередженість, прозорість процедур, доказовість висновків, повагу до гідності особистості, конфіденційність, педагогічну доцільність і спрямованість результатів на поліпшення освітнього процесу. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, підготовки педагогічних працівників до участі в моніторингових процедурах, розроблення локальних етичних регламентів і формування культури академічної доброчесності в закладі освіти.

Ключові слова: професійна етика; моніторинг якості освіти; об'єктивність; академічна доброчесність; внутрішня система забезпечення якості освіти; справедливе оцінювання; освітні дані; педагогічна відповідальність.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку української освіти моніторинг якості освіти набуває особливого значення, оскільки саме він забезпечує системне отримання, аналіз і використання інформації про стан освітнього процесу, результати навчання, управлінські рішення, освітнє середовище та рівень реалізації прав учасників освітнього процесу. Водночас моніторинг не є нейтральною технічною процедурою. Він завжди пов'язаний із цінностями, відповідальністю, довірою, доброчесністю та професійною культурою осіб, які ініціюють, організовують, проводять і інтерпретують його результати.

Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, стандартом освіти та договором про надання освітніх послуг [1]. Закон України «Про повну загальну середню освіту» конкретизує обов'язки закладу освіти щодо забезпечення якості освітньої діяльності, безпечного освітнього середовища, академічної доброчесності та об'єктивного оцінювання результатів навчання [2]. Державний стандарт базової середньої освіти орієнтує освітній процес на компетентнісні результати, що потребує не лише кількісної фіксації навчальних досягнень, а й якісного аналізу поступу учнів, умов навчання, способів педагогічної підтримки та справедливості оцінювальних процедур [3].

У цьому контексті професійна етика постає не додатковою моральною вимогою, а базовою умовою достовірності моніторингової інформації. Недотримання етичних норм здатне спотворити дані ще до моменту їхнього аналізу: через некоректно сформульовані запитання, адміністративний тиск на респондентів, вибіркочість вибірки, неузгоджені критерії, порушення конфіденційності, упереджені інтерпретації або приховування незручних результатів. Отже, якість моніторингу залежить не лише від методики, інструментарію і статистичних процедур, а й від того, наскільки суб'єкти

оцінювання дотримуються принципів справедливості, неупередженості, відповідальності й поваги до гідності людини.

Актуальність проблеми посилюється в умовах воєнного стану, цифровізації освітнього процесу, поширення дистанційних і змішаних форматів навчання, зростання ролі освітньої аналітики та використання електронних платформ. Дані про навчальні результати, відвідуваність, емоційний стан учнів, участь у заняттях і взаємодію в цифровому середовищі стають важливим ресурсом управління. Проте без етичних запобіжників такі дані можуть перетворитися на інструмент формального контролю, порівняння без урахування контексту або тиску на педагогів і здобувачів освіти. Саме тому професійна етика має розглядатися як ціннісно-нормативний механізм, що забезпечує об'єктивність, коректність і гуманістичну спрямованість моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативне підґрунтя дослідження становлять положення законодавства України про якість освіти, академічну доброчесність, професійні обов'язки педагогічних працівників та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти [1; 2; 4]. Важливе значення має Закон України «Про академічну доброчесність», у якому академічна доброчесність визначається як сукупність цінностей, принципів і правил, що мають забезпечувати довіру до результатів освітньої та наукової діяльності; серед порушень виокремлено, зокрема, фальсифікацію, фабрикацію, недоброчесне оцінювання й обман [5]. Ці положення безпосередньо стосуються моніторингових процедур, адже будь-яке викривлення даних або маніпулятивне тлумачення результатів підриває довіру до системи оцінювання.

Практико-методичні орієнтири для закладів загальної середньої освіти представлено в рекомендаціях Державної служби якості освіти України щодо побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти. У виданні «Абетка для директора» наголошено на важливості управлінських процедур, самооцінювання, залучення учасників освітнього процесу, прозорості критеріїв і використання результатів оцінювання для розвитку закладу освіти [6]. Моніторингові дослідження Державної служби якості освіти України підтверджують значущість системного аналізу освітніх результатів, безпеки, ресурсного забезпечення і мовного середовища як підстав для ухвалення управлінських рішень [7].

У сучасних українських дослідженнях питання професійної етики педагога розглядаються як складова особистісно-професійного розвитку, педагогічної майстерності, культури спілкування та здатності діяти відповідально в складних освітніх ситуаціях. Л. Хоружа підкреслює, що етика є внутрішнім ресурсом особистісно-професійного збагачення педагога, пов'язаним із саморегуляцією, педагогічним тактом, толерантністю, життєстійкістю і культурою взаємодії [8]. М. М'ястковська та І. Кобилянська акцентують на соціальній відповідальності та цифровій етиці як важливих вимірах сучасної професійної діяльності в освіті [9]. Ці ідеї важливі для осмислення моніторингу не лише як управлінської процедури, а як соціально відповідальної діяльності, що впливає на репутацію закладу освіти, психологічний стан учасників і довіру до освітніх результатів.

Проблематика управлінського моніторингу розкрита в праці О. Білика, С. Жараї та О. Жаровської, які розглядають моніторинг у системі оцінювання якості освіти як інструмент підвищення ефективності освітнього процесу та обґрунтування управлінських рішень [10]. Методичні напрацювання щодо моніторингових досліджень ефективності освітніх практик, зокрема в умовах змішаного навчання, засвідчують потребу в комплексному використанні кількісних і якісних даних, контекстному аналізі та обґрунтованості висновків [11]. Водночас у більшості праць етичний аспект моніторингової діяльності розкрито опосередковано, переважно через поняття доброчесності, прозорості, відповідальності або справедливого оцінювання.

Зарубіжні дослідження також доводять, що якість освіти і професійна етика педагогів взаємопов'язані. J. Wen обґрунтовує етичний зв'язок між професійною етикою вчителя та забезпеченням якості освіти, підкреслюючи значення моральної відповідальності педагога в процедурах оцінювання й ухвалення освітніх рішень [12]. A. Berbegal Vázquez, A. Merino, A. Arraiz Pérez і F. Sabirón Sierra аналізують етику турботи як чинник професійної ідентичності вчителя, що безпосередньо співвідноситься з гуманістичною інтерпретацією результатів моніторингу [13]. L. Carvalho, E. Bonifácio та A. Proença доводять потребу інтеграції етичної проблематики у підготовку майбутніх педагогів [14]. A. Rasooli зі співавторами розглядають уявлення вчителів про справедливість в оцінюванні та показують, що об'єктивність оцінювання формується під впливом індивідуальних переконань, соціального контексту й інституційної культури [15].

Попри наявність значного наукового доробку, недостатньо досліджено професійну етику саме як умову об'єктивного моніторингу якості освіти. Потребують уточнення етичні ризики моніторингових процедур, принципи етично виваженого використання освітніх даних, механізми запобігання конфлікту інтересів і способи перетворення результатів моніторингу на ресурс розвитку, а не адміністративного тиску. Саме ці аспекти становлять змістову основу цієї статті.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати професійну етику як умову об'єктивного моніторингу якості освіти та визначити організаційно-педагогічні орієнтири її реалізації у внутрішній системі забезпечення якості освіти закладу освіти.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**: 1) уточнити сутність професійної етики в контексті моніторингової діяльності; 2) розкрити зміст поняття об'єктивності моніторингу якості освіти; 3) виявити основні етичні ризики, що можуть спотворювати результати моніторингу; 4) визначити принципи етично обґрунтованого збирання, аналізу й використання освітніх даних; 5) запропонувати організаційно-педагогічні умови забезпечення етичності моніторингових процедур у закладі освіти.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODOLOGY

Методологічною основою дослідження є аксіологічний, системний, компетентнісний, діяльнісний і гуманістичний підходи. Аксіологічний підхід дав змогу розглядати професійну етику як систему цінностей і норм, що визначають межі допустимої поведінки суб'єктів моніторингу. Системний підхід забезпечив аналіз моніторингу як складника внутрішньої системи забезпечення якості освіти, пов'язаного з освітнім середовищем, педагогічною діяльністю, управлінням, оцінюванням результатів навчання та партнерською взаємодією. Компетентнісний підхід дав підстави визначити об'єктом моніторингу не лише знаннєві показники, а й здатність учнів застосовувати знання, діяти відповідально, критично мислити, співпрацювати та розв'язувати проблеми [3].

Діяльнісний підхід спрямовує увагу на реальні дії суб'єктів моніторингу: як добираються критерії, хто бере участь у процедурі, яким чином організовано збирання даних, як забезпечено добровільність і поінформованість респондентів, як аналізуються результати та які управлінські рішення ухвалюються. Гуманістичний підхід забезпечує пріоритет гідності, безпеки, підтримки й розвитку особистості над формальним рейтингуванням або каральним використанням даних.

У дослідженні використано методи теоретичного аналізу нормативних документів, наукової літератури та методичних рекомендацій; порівняння і систематизації підходів до професійної етики, академічної доброчесності й освітнього моніторингу; узагальнення для визначення етичних ризиків та організаційно-педагогічних умов; моделювання для побудови системи етичних орієнтирів об'єктивного моніторингу. Дослідження має теоретико-аналітичний характер і спрямоване на уточнення ціннісно-методологічних засад моніторингової діяльності.

Ключовими поняттями дослідження є «професійна етика», «моніторинг якості освіти», «об'єктивність», «академічна доброчесність», «конфіденційність», «неупередженість», «доказовість», «внутрішня система забезпечення якості освіти». Професійна етика в межах статті трактується як сукупність цінностей, норм і професійно відповідальних способів поведінки, що регулюють дії педагогічних працівників та управлінців під час збирання, аналізу, інтерпретації і використання інформації про якість освіти. Об'єктивність моніторингу розуміється як відповідність висновків реальному стану освітнього процесу, забезпечена валідними інструментами, прозорими критеріями, достовірними даними, контекстним аналізом і етичною відповідальністю суб'єктів оцінювання.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Моніторинг якості освіти виконує діагностичну, аналітичну, прогностичну, коригувальну та управлінську функції. Його результатом має бути не лише констатація стану, а й визначення шляхів удосконалення освітнього процесу. Проте ці функції реалізуються повноцінно лише за умови довіри до процедур і висновків. Довіра, своєю чергою, формується тоді, коли учасники освітнього процесу переконані:

дані збираються чесно, критерії є зрозумілими, результати не використовуються для приниження або покарання, а висновки ґрунтуються на доказах.

Професійна етика забезпечує моральну легітимність моніторингу. Вона задає межі допустимого втручання в освітній процес, визначає правила поведінки з інформацією, забороняє маніпуляції результатами та орієнтує педагогічну спільноту на розвиток, а не на імітацію успішності. У цьому сенсі етика виконує не декоративну, а методологічну функцію: вона впливає на вибір критеріїв, організацію процедур, комунікацію з респондентами, аналіз даних і прийняття рішень.

Важливо розрізнити формальну і змістову об'єктивність моніторингу. Формальна об'єктивність передбачає наявність наказу, графіка, інструментарію, протоколів, анкет або таблиць. Змістова об'єктивність означає, що ці інструменти справді вимірюють те, що мають вимірювати; не створюють переваг чи обмежень для окремих груп; не спонукають до бажаних відповідей; дозволяють враховувати контекст; не приховують проблем, а роблять їх предметом професійного аналізу. Саме змістова об'єктивність потребує розвинутої професійної етики.

Етична відповідальність суб'єктів моніторингу розподіляється між кількома рівнями. На управлінському рівні вона виявляється у чесному визначенні мети моніторингу, відсутності тиску на педагогів і учнів, прозорості процедур, готовності визнавати проблеми та спрямовувати ресурси на їх розв'язання. На педагогічному рівні – у коректному оцінюванні навчальних досягнень, недопущенні завищення або заниження результатів, підтримці учнів під час діагностичних процедур, поясненні критеріїв та використанні результатів для вдосконалення навчання. На експертному рівні – у неупередженості, конфіденційності, професійній компетентності та аргументованості висновків. На рівні учнів і батьків – у відповідальному наданні інформації та розумінні розвивальної мети моніторингу.

Найпоширенішим ризиком є формалізація моніторингу, коли процедура проводиться заради звіту, а не для реального вдосконалення якості освіти. За таких умов анкети, контрольні роботи, спостереження або самооцінювання втрачають діагностичну цінність, оскільки їхні результати не аналізуються глибоко і не впливають на управлінські рішення. Формальний моніторинг створює ілюзію контролю, але не забезпечує розвитку.

Другий ризик пов'язаний з адміністративним тиском. Якщо педагог або учень відчуває, що результат моніторингу буде використано як засіб покарання, він може свідомо або несвідомо прагнути до прикрашання реальності. У такій ситуації анкети заповнюються соціально бажаними відповідями, учителі готують учнів до конкретних діагностичних завдань не з метою розвитку компетентностей, а з метою отримання вищого показника, а керівництво може відбирати для представлення лише позитивні дані. Це суперечить принципам академічної доброчесності та руйнує довіру до моніторингових висновків [5].

Третій ризик – конфлікт інтересів. Він виникає тоді, коли особа, відповідальна за результат певного напрямку роботи, одночасно оцінює його успішність без зовнішньої або колегіальної перевірки. Наприклад, керівник методичного об'єднання може бути зацікавлений у позитивній оцінці власної ділянки роботи; учитель – у високих показниках класу; адміністрація – у демонстрації стабільно високих результатів

закладу. Етична організація моніторингу має передбачати механізми взаємоперевірки, колегіального аналізу й відкритого обговорення критеріїв.

Четвертий ризик полягає у порушенні конфіденційності. Освітні дані часто стосуються не лише навчальних результатів, а й поведінки, емоційного стану, соціальних потреб, сімейного контексту, особливих освітніх потреб, досвіду булінгу або відчуття безпеки. Публічне розголошення таких даних або їх персоналізоване використання без достатніх підстав може завдати шкоди дитині, педагогові або родині. Тому етичний моніторинг передбачає мінімізацію персональних даних, анонімізацію відповідей, обмеження доступу до інформації та використання результатів у зведеному вигляді, якщо інше не обґрунтовано потребами захисту прав дитини.

П'ятий ризик – стигматизація учасників освітнього процесу. Порівняння класів, учителів або учнів без урахування різних стартових умов, кадрової ситуації, безпекового контексту, доступу до цифрових ресурсів, інклюзивних потреб або наслідків переміщення може призвести до несправедливих висновків. Етичний моніторинг не заперечує порівняння, але вимагає контекстного тлумачення даних, уникнення спрощених рейтингів і переходу від логіки «хто гірший» до логіки «яка підтримка потрібна для поліпшення».

Шостий ризик посилюється цифровізацією. Електронні журнали, освітні платформи, онлайн-тести, цифрові анкети та аналітичні панелі спрощують збирання даних, але водночас створюють небезпеку надмірного контролю, технократичного зведення якості освіти до кількості виконаних завдань, часу перебування на платформі або відсотка правильних відповідей. Цифрові сліди не завжди відображають реальне розуміння, мотивацію, зусилля чи життєві обставини учня. Тому цифрова аналітика має поєднуватися з педагогічним судженням, якісним аналізом і етичним обмеженням щодо використання даних.

Принципи етично обґрунтованого моніторингу. Першим принципом є добросовісність. Вона означає чесність у збиранні даних, заборону їх фальсифікації, повноту представлення результатів, відповідальне цитування джерел, коректне використання інструментів і визнання обмежень дослідження. Добросовісність також передбачає готовність закладу освіти визнавати проблеми, оскільки приховування труднощів перешкоджає реальному розвитку.

Другий принцип – неупередженість. Він вимагає, щоб критерії оцінювання були однаковими для всіх учасників, а інтерпретація результатів не залежала від особистих симпатій, адміністративних очікувань, стереотипів щодо учнів або професійних конфліктів. Неупередженість не означає ігнорування індивідуальних потреб; навпаки, вона передбачає справедливе врахування різних освітніх ситуацій і недопущення дискримінаційних висновків.

Третій принцип – прозорість. Учасники освітнього процесу мають розуміти мету моніторингу, критерії, порядок проведення, способи використання результатів і межі доступу до інформації. Прозорість знижує тривожність, запобігає чуткам і формує довіру. Водночас прозорість не тотожна повній відкритості персональних даних: вона має поєднуватися з конфіденційністю.

Четвертий принцип – конфіденційність і захист персональних даних. Він особливо важливий у дослідженнях, що стосуються безпеки, психологічного клімату, інклюзії, рівня задоволеності учасників освітнього процесу або професійних труднощів педагогів. Етичне поводження з даними означає, що інформація збирається в обсязі, необхідному для мети моніторингу, зберігається захищено, не передається стороннім особам без підстав і не використовується для приниження чи тиску.

П'ятий принцип – доказовість. Висновки моніторингу мають ґрунтуватися не на припущеннях або окремих випадках, а на сукупності достовірних даних. Доцільним є поєднання різних джерел: результатів навчання, спостережень, анкетування, аналізу документації, інтерв'ю, самооцінювання, цифрової аналітики. Поєднання методів дає змогу уникати однобічності й підвищує надійність висновків.

Шостий принцип – педагогічна доцільність. Моніторинг має бути спрямований на поліпшення освітнього процесу, підтримку учнів, удосконалення педагогічної діяльності та розвиток закладу освіти. Якщо результати не використовуються для корекції освітніх практик, підвищення кваліфікації, методичної підтримки або створення безпечного середовища, то моніторинг втрачає свій сенс. Етичним є лише той моніторинг, який допомагає розуміти проблему й шукати шляхи її розв'язання.

Сьомий принцип – участь і партнерство. Якість освіти не може бути об'єктивно оцінена без урахування голосу різних учасників освітнього процесу. Учні, батьки, педагоги й адміністрація мають різний досвід бачення якості. Залучення різних груп підвищує повноту інформації та сприяє спільній відповідальності. Водночас участь має бути добровільною, поінформованою і безпечною.

Організаційно-педагогічними умовами забезпечення етичності моніторингу визначено такі. Перша умова – розроблення локального етичного регламенту моніторингової діяльності. Такий документ має визначати мету моніторингу, права й обов'язки учасників, правила конфіденційності, порядок доступу до даних, способи оприлюднення узагальнених результатів, процедури запобігання конфлікту інтересів і механізми реагування на порушення етичних норм. Регламент не повинен бути формальним додатком до положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, а має реально використовуватися під час планування кожної процедури.

Друга умова – професійна підготовка педагогічних працівників до етичного оцінювання й аналізу даних. Педагоги мають розуміти різницю між контролем і моніторингом, між оцінкою учня і оцінкою умов навчання, між персональною відповідальністю і системними чинниками якості. Доцільними є тренінги з академічної доброчесності, справедливого оцінювання, цифрової етики, роботи з чутливими даними, формулювання діагностичних запитань та інтерпретації результатів.

Третя умова – валідність і коректність інструментарію. Анкети, діагностичні роботи, карти спостереження, критерії самооцінювання мають відповідати меті моніторингу, віковим особливостям учнів, освітньому контексту та принципам недискримінації. Недоцільно використовувати інструменти, які не пройшли змістову перевірку, містять навідні запитання, надмірно загальні формулювання або не дають змоги отримати інформацію, потрібну для управлінських рішень.

Четверта умова – колегіальність аналізу результатів. Дані моніторингу мають обговорюватися не як підстава для пошуку винних, а як матеріал для професійної рефлексії. Етична колегіальність передбачає, що результати аналізуються з урахуванням контексту, різних джерел інформації, обмежень методики та можливих альтернативних пояснень. Колегіальне обговорення знижує ризик суб'єктивних висновків і сприяє прийняттю більш зважених рішень.

П'ята умова – розвивальне використання результатів. Після моніторингу мають бути визначені конкретні дії: методична підтримка вчителя, зміна освітніх стратегій, посилення роботи з окремими групами учнів, удосконалення освітнього середовища, перегляд критеріїв оцінювання, консультації з батьками, підвищення кваліфікації або корекція управлінських процедур. Якщо моніторинг завершується лише звітом, він не виконує своєї розвивальної функції.

Шоста умова – етична комунікація результатів. Повідомлення результатів має бути точним, зрозумілим, коректним і не принижувати учасників освітнього процесу. Варто уникати формулювань, які створюють ярлики: «слабкий клас», «проблемний учитель», «низька якість роботи». Натомість доцільно використовувати аналітичні формулювання: «виявлено потребу в посиленні методичної підтримки», «зафіксовано труднощі у формуванні певної компетентності», «потребує вдосконалення система зворотного зв'язку». Така мова зберігає професійну гідність і спрямовує увагу на розвиток.

Сьома умова – поєднання внутрішнього і зовнішнього бачення. Внутрішній моніторинг забезпечує глибоке знання контексту, а зовнішня експертиза допомагає уникнути замкненості, самоуспокоєння або корпоративної упередженості. Етично виважена система якості має поєднувати самооцінювання, взаємооцінювання, зовнішні рекомендації, участь учасників освітнього процесу та аналіз об'єктивних показників. Саме взаємодія різних рівнів оцінювання посилює достовірність висновків.

Узагальнення результатів дослідження дає змогу представити етичні засади моніторингу у вигляді системи критеріїв, ризиків і практичних індикаторів.

Таблиця 1

Етичні критерії об'єктивного моніторингу якості освіти

Критерій	Етичний ризик	Практичний індикатор	Очікуване управлінське рішення
Доброчесність	Фальсифікація або вибіркоче подання даних	наявність первинних матеріалів, коректне узагальнення, фіксація обмежень	прийняття рішень на основі повних і достовірних даних
Неупередженість	особисті симпатії, конфлікт інтересів, стереотипи	єдині критерії, колегіальний аналіз, залучення кількох джерел	справедливе визначення проблем і потреб підтримки

Конфіденційність	розголошення персональних або чутливих даних	анонімізація, обмежений доступ, зведене оприлюднення	захист гідності та прав учасників освітнього процесу
Прозорість	незрозуміла мета й приховане використання результатів	поінформованість учасників, відкриті критерії, зрозуміла процедура	зростання довіри до моніторингу
Педагогічна доцільність	перетворення моніторингу на формальний контроль	план дій після аналізу результатів, методична підтримка	удосконалення освітнього процесу та професійний розвиток педагогів

Наведена система критеріїв засвідчує, що етичність моніторингу можна і потрібно операціоналізувати. Вона не зводиться до загальних закликів бути чесними, а має виявлятися в конкретних процедурах: поінформованій участі, захисті даних, відкритості критеріїв, незалежності аналізу, доказовості висновків і розвивальному використанні результатів. Заклад освіти, який запроваджує такі критерії, посилює не лише якість моніторингу, а й загальну культуру довіри.

Особливе значення має проблема об'єктивності у внутрішній системі забезпечення якості освіти. Внутрішній моніторинг має перевагу, оскільки здійснюється людьми, які добре знають контекст, освітні потреби учнів, кадрові ресурси й традиції закладу. Проте саме ця близькість може створювати ризики суб'єктивності. Тому внутрішні процедури мають бути врівноважені чіткими критеріями, колегіальністю, документуванням рішень, можливістю професійного обговорення і залученням різних джерел інформації. За таких умов внутрішня система якості не перетворюється на самозвіт, а стає механізмом реального вдосконалення.

Професійна етика також змінює ставлення до помилки. У неетичній або авторитарній культурі помилка сприймається як загроза репутації, тому її приховують. В етичній культурі якості помилка розглядається як джерело інформації для вдосконалення. Якщо результати моніторингу показують труднощі у формуванні читацької, математичної, громадянської чи цифрової компетентності, це не має автоматично перетворюватися на звинувачення педагога або учнів. Натомість виникає потреба проаналізувати зміст навчання, методи, доступність ресурсів, характер зворотного зв'язку, підтримку учнів з різними освітніми потребами та управлінські рішення.

У цьому аспекті професійна етика виконує захисну функцію. Вона захищає учня від несправедливого ярлика, педагога – від необґрунтованих звинувачень, адміністрацію – від спокуси маніпулювати звітністю, заклад освіти – від втрати довіри, а суспільство – від хибних уявлень про реальний стан освіти. Етичний моніторинг не приховує проблем, але й не перетворює їх на засіб дискредитації. Він забезпечує баланс

між правом суспільства знати про якість освіти і правом учасників освітнього процесу на справедливе, гідне та контекстно обґрунтоване оцінювання.

Дискусійним залишається питання меж відкритості моніторингових результатів. З одного боку, прозорість є умовою суспільної довіри. З іншого боку, некоректне оприлюднення персоналізованих або контекстно не пояснених результатів може спровокувати порівняння, тиск і стигматизацію. Тому доцільно розмежовувати рівні даних: відкритими можуть бути узагальнені результати, опис тенденцій, визначені напрями поліпшення; обмеженими – персональні дані учнів, індивідуальні професійні труднощі педагогів, інформація про психологічний стан або сімейні обставини. Такий підхід відповідає принципу пропорційності: обсяг відкритості має бути достатнім для довіри, але не надмірним щодо прав людини.

Професійна етика має бути інтегрована у всі етапи моніторингу. На підготовчому етапі вона виявляється у визначенні чесної мети, формуванні валідних критеріїв, доборі коректних інструментів і поінформуванні учасників. На етапі збирання даних – у добровільності, конфіденційності, відсутності тиску, однаковості умов і педагогічній підтримці. На етапі аналізу – у доказовості, контекстності, перевірці альтернативних пояснень і визнанні обмежень. На етапі використання результатів – у розвивальній спрямованості, коректній комунікації, плануванні змін і повторному аналізі ефективності ухвалених рішень.

Отже, професійна етика забезпечує перехід від контролюючої моделі моніторингу до розвивальної. Контролююча модель орієнтована на перевірку, виявлення невідповідності та звітність. Розвивальна модель спрямована на підтримку, професійне навчання, удосконалення освітнього процесу і спільну відповідальність. Саме розвивальна модель відповідає сучасному розумінню якості освіти, оскільки враховує не лише результат, а й шлях його досягнення, умови навчання, справедливість процедур і благополуччя учасників освітнього процесу.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Професійна етика є необхідною умовою об'єктивного моніторингу якості освіти, оскільки саме вона забезпечує моральну й методологічну надійність збирання, аналізу та використання освітніх даних. Об'єктивність моніторингу не може бути гарантована лише наявністю інструментарію, графіка або звітної форми. Вона формується через добросовісність, неупередженість, прозорість, конфіденційність, доказовість, контекстність і педагогічну доцільність.

У дослідженні визначено основні етичні ризики моніторингової діяльності: формалізацію процедур, адміністративний тиск, конфлікт інтересів, порушення конфіденційності, стигматизацію учасників освітнього процесу, спрощене рейтингування та некритичне використання цифрової аналітики. Подолання цих ризиків потребує не лише методичних рішень, а й формування етичної культури закладу освіти.

Обґрунтовано принципи етично виваженого моніторингу: доброчесність, неупередженість, прозорість процедур, захист персональних даних, доказовість, педагогічна доцільність, участь і партнерство. Визначено організаційно-педагогічні умови їх реалізації: локальний етичний регламент, підготовка педагогічних працівників до роботи з даними, валідний інструментарій, колегіальний аналіз результатів, розвивальне використання висновків, етична комунікація та поєднання внутрішнього і зовнішнього оцінювання.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням діагностичного інструментарію для оцінювання етичності моніторингових процедур у закладах освіти; емпіричним вивченням впливу етичної культури педагогічного колективу на достовірність моніторингових даних; аналізом цифрової етики в освітній аналітиці; підготовкою методичних рекомендацій щодо запобігання конфлікту інтересів під час внутрішнього оцінювання якості освіти.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Закон України «Про освіту», 2017. Редакція від 01.01.2026. Доступно: <zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020. Поточна редакція. Доступно: <zakon.rada.gov.ua>.
3. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти, 2020. Редакція від 02.09.2022. Доступно: <zakon.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2024. Доступно: <mon.gov.ua>.
5. Закон України «Про академічну доброчесність», 2025. Доступно: <zakon.rada.gov.ua>.
6. Абетка для директора: рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти, 2021. Київ: Державна служба якості освіти України. Доступно: <sqe.gov.ua>.
7. Моніторингові дослідження за 2024 рік, 2024. Державна служба якості освіти України. Доступно: <sqe.gov.ua>.
8. Хоружа, Л. Л., 2024. Етика як внутрішній ресурс особистісно-професійного збагачення педагога в умовах сучасних реалій. *Педагогічні науки*, 106, 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-106-5>.
9. Мясковська, М., Кобилянська, І., 2024. Етичні аспекти підготовки фахівців: відповідальність за якість освіти та розвиток професійної етики. *Педагогіка безпеки*, 9 (1), 24–30. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2024-9-1-024-030>.
10. Білик, О., Жарая, С., Жаровська, О., 2023. Управлінський моніторинг у системі оцінювання якості освіти. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія: Екологія. Публічне управління та адміністрування*, 3, 28–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.04>.

11. Овчарук, О. В., та ін., 2025. Методика моніторингових досліджень ефективності інформаційно-цифрового середовища закладів загальної середньої освіти: методичний посібник. Київ: Інститут цифровізації освіти НАПН України. Доступно: <lib.iitta.gov.ua>.

12. Wen, J., 2024. Ethical Exploration of Teacher Professional Ethics and Education Quality Assurance. *Journal of Higher Education Teaching*, 1(5), 301–308. DOI: <https://doi.org/10.62517/jhet.202415549>.

13. Berbegal Vázquez, A., Merino, A., Arraiz Pérez, A., & Sabirón Sierra, F., 2024. The ethics of care and the professional identity of teachers: implications for professionalization processes. *Teacher Development*, 28(4), 628–649. DOI: <https://doi.org/10.1080/13664530.2024.2332270>.

14. Carvalho, L., Bonifácio, E., & Proença, A., 2025. Ethics in the teaching profession – the perception of students in initial training. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, Article 101554. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101554>.

15. Rasooli, A., Rasegh, A., Zandi, H., & Firoozi, T., 2023. Teachers' Conceptions of Fairness in Classroom Assessment: An Empirical Study. *Journal of Teacher Education*, 74 (3), 260–273. DOI: <https://doi.org/10.1177/00224871221130742>.

PROFESSIONAL ETHICS AS A CONDITION FOR OBJECTIVE MONITORING OF EDUCATIONAL QUALITY

Oksana Horbatiuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education Management,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>
oksana-kp@ukr.net

Svitlana Polishchuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogy and Education Management,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>
sunrisemoon@email.ua

Olena Dutko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education Management,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4157-2860>
olenadutko22@gmail.com

Abstract. The article substantiates professional ethics as a necessary condition for objective monitoring of the quality of education in an educational institution. The relevance of the problem is determined by the growing public demand for reliable data

on learning outcomes, safety and fairness of the educational environment, transparency of managerial decisions, and responsible use of information obtained during internal and external evaluation procedures. The study proves that quality monitoring cannot be reduced only to the collection of statistical indicators, surveys or recording of students' achievements, because its objectivity depends on the moral and professional position of all participants: school leaders, teachers, experts, students and parents. The purpose of the research is to define the content, principles and organizational-pedagogical conditions for implementing professional ethics in the process of monitoring educational quality. Based on the analysis of regulatory documents, recent scholarly works and the practice of internal quality assurance, the article clarifies the concepts of professional ethics, objectivity of monitoring and ethical responsibility of evaluation participants. The main ethical risks of monitoring activity are identified: formalization of procedures, administrative pressure, selective interpretation of results, conflict of interest, violation of confidentiality, stigmatization of participants in the educational process and the use of data for control rather than improvement. A system of ethical guidelines for objective monitoring is proposed, including integrity, impartiality, transparency of procedures, evidence-based conclusions, respect for human dignity, confidentiality, pedagogical relevance and the orientation of results toward improving the educational process. The article emphasizes that professional ethics is not an additional element of monitoring, but its methodological and value-based foundation. The results of the research can be used to improve the internal system of educational quality assurance, prepare teachers for participation in monitoring procedures, develop local ethical regulations and strengthen the culture of academic integrity in educational institutions.

Keywords: professional ethics; educational quality monitoring; objectivity; academic integrity; internal quality assurance system; fair assessment; educational data; pedagogical responsibility.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»* [On Education: Law of Ukraine], 2017. Redaktsiia vid 01.01.2026. Dostupno: <zakon.rada.gov.ua>.
2. *Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu»* [On Complete General Secondary Education: Law of Ukraine], 2020. Potochna redaktsiia. Dostupno: <zakon.rada.gov.ua>.
3. *Pro deiaki pytannia derzhavnykh standartiv povnoi zahalnoi serednoi osvity* [On Some Issues of State Standards of Complete General Secondary Education], 2020. Redaktsiia vid 02.09.2022. Dostupno: <zakon.rada.gov.ua>.
4. *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity»* [On Approval of the Professional Standard "Teacher of a General Secondary Education Institution"], 2024. Dostupno: <mon.gov.ua>.
5. *Zakon Ukrainy «Pro akademichnu dobrochesnist»* [On Academic Integrity: Law of Ukraine], 2025. Dostupno: <zakon.rada.gov.ua>.

6. *Abetka dlia dyrektora: rekomendatsii do pobudovy vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladi zahalnoi serednoi osvity* [Alphabet for the Principal: Recommendations for Building an Internal Quality Assurance System], 2021. Kyiv: Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. Dostupno: <sqe.gov.ua>.
7. *Monitorynhovi doslidzhennia za 2024 rik* [Monitoring Studies for 2024], 2024. 2024. Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. Dostupno: <sqe.gov.ua>.
8. Khoruzha, L.L., 2024. *Etyka yak vnutrishnii resurs osobystisno-profesiinoho zbahachennia pedahoha v umovakh suchasnykh realii* [Ethics as an Internal Resource of Personal and Professional Enrichment of a Teacher in Current Realities]. *Pedahohichni nauky*, 106, 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-106-5>.
9. Miastkovska, M., & Kobylanska, I., 2024. *Etychni aspekty pidhotovky fakhivtsiv: vidpovidalnist za yakist osvity ta rozvytok profesiinoy etyky* [Ethical Aspects of Specialist Training: Responsibility for Educational Quality and Development of Professional Ethics]. *Pedahohika bezpeky*, 9(1), 24–30. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2024-9-1-024-030>.
10. Bilyk, O., Zharaia, S., & Zharovska, O., 2023. *Upravlinskyi monitorynh u systemi otsiniuvannia yakosti osvity* [Managerial Monitoring in the System of Educational Quality Assessment]. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezperervnoi osvity. Seriya: Ekolohiia. Publichne upravlinnia ta administruvannia*, 3, 28–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.04>.
11. Ovcharuk, O. V., et al., 2025. *Metodyka monitorynhovykh doslidzhen efektyvnosti informatsiino-tsyfrovoho seredovyscha zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Methodology of Monitoring Studies on the Effectiveness of the Information and Digital Environment of General Secondary Education Institutions]: metodychnyi posibnyk. Kyiv: Instytut tsyfrovizatsii osvity NAPN Ukrainy. Dostupno: <lib.iitta.gov.ua>.
12. Wen, J., 2024. *Ethical Exploration of Teacher Professional Ethics and Education Quality Assurance*. *Journal of Higher Education Teaching*, 1(5), 301–308. DOI: <https://doi.org/10.62517/jhet.202415549>.
13. Berbegal Vázquez, A., Merino, A., Arraiz Pérez, A., & Sabirón Sierra, F., 2024. *The ethics of care and the professional identity of teachers: implications for professionalization processes*. *Teacher Development*, 28(4), 628–649. DOI: <https://doi.org/10.1080/13664530.2024.2332270>.
14. Carvalho, L., Bonifácio, E., & Proença, A., 2025. *Ethics in the teaching profession – the perception of students in initial training*. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, Article 101554. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101554>.
15. Rasooli, A., Rasegh, A., Zandi, H., & Firoozi, T., 2023. *Teachers Conceptions of Fairness in Classroom Assessment: An Empirical Study*. *Journal of Teacher Education*, 74 (3), 260–273. DOI: <https://doi.org/10.1177/00224871221130742>.

Дата першого подання статті до публікації: 26.01.2026

Дата прийняття статті до публікації після рецензування: 14.02.2026

Дата публікації: 29.05.2026